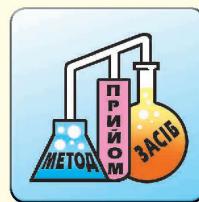

ПРОФЕСІЙНІ ЗАБАВКИ ДОРОСЛИХ: рольові ігри як засіб фахового навчання

Інна КОНДРАТЕЦЬ,
канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри дошкільної освіти,
Педагогічний інститут Київського університету
імені Бориса Грінченка

Інтерактивне навчання та ігрові технології стають пріоритетними в освіті не лише дітей, а й дорослих. На зміну лекціям і традиційним підрадам приходять творчі майстер-класи, тренінги, рольові ігри. Майже кожну педагогічну проблему можна розв'язати, підійшовши до неї нестандартно, критично розглянувши під різними кутами зору. Саме таку можливість дають рольові ігри, у яких педагоги приміряють на себе різні образи, “пробують на смак” різні стилі мислення, вчаться знаходити в кожній інновації раціональне зерно й ефективно застосовувати їх у роботі з дітьми та батьками. Про це — подана стаття.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВИХ ІГР У РОБОТІ З ПЕДАГОГАМИ

Рольові ігри — ефективний засіб розвитку не лише дітей, а й дорослих. Така форма методичної роботи сприяє особистісному та професійному зростанню педагогів.

Переваги рольових ігор як освітнього засобу

(за О. Гвоздєвою, О. Сильченко,
Р. Закіровою та ін.)

- ✓ **Мотивація** (у результаті гри учасники набувають знання).
- ✓ **Прагматизм** (га — світ фантазії, але уявні ситуації можуть виникнути й у реальному житті).
- ✓ **Науковість** (сценарій гри ґрунтуються на конкретному матеріалі з відповідної теми).
- ✓ **Доступність** (правила гри розуміє кожен учасник).
- ✓ **Єдина мета** (група грає як одна команда, формуючи спільне рішення).
- ✓ **Особистісно орієнтований підхід** (тыютор — особа, що веде індивідуальні або групові заняття, репетитор, наставник — не диктує, не нав’язує, а тільки вказує напрям пошуку учасниками самостійних рішень та варіантів розв’язання пропонованих ситуацій).

✓ **Можливість самовираження** (учасник має змогу проявити свої творчі здібності, продемонструвати рівень образного й логічного мислення тощо).

Крім того, рольові ігри формують соціально-психологічну компетентність у сфері міжособистісного спілкування; допомагають подолати бар’єри інформаційної та психологічної ізольованості й відчуження; сприяють реалізації активних та синтетичних форм спільного дозвілля і творчої діяльності; розвитку навичок взаємної психологічної допомоги в різних життєвих ситуаціях тощо.

Привабливість рольових ігор пояснюється їхнім терапевтичним ефектом і відповідністю глибинним психологічним потребам індивіда й соціуму. Зокрема, кандидат психологічних наук Світлана Ладивір, наголошуючи на ефективності використання рольових ігор у діяльності як дітей, так і дорослих, зазначає: “Із трьох «Я» (об’єктивне, суб’єктивне, потаємне) ми демонструємо зазвичай тільки перше. Рольова гра допомагає розкрити внутрішню сутність особистості. Саме в грі людина така, якою вона є насправді”.

Досвід проведення рольових ігор для педагогів дошкільних закладів поки що невеликий, тож спробуємо на прикладі рольової гри “Захист інновацій” окреслити орієнтовний алгоритм підготовки гри, її проведення та здійснення рефлексії.

Педагогічна шпаргалка рольової гри “ЗАХИСТ ІННОВАЦІЙ”

Мета. Вдосконалити навички рольової гри. Закріпити знання про інновації — види, механізми впровадження.

Освітній продукт: педагогічний кейс “Види і сутність інновацій у дошкільній освіті” (кожен дошкільний заклад готує матеріали про одну інновацію).

АЛГОРИТМ ПРОВЕДЕНИЯ

Підготовча робота

- ◆ Ознайомлення з інформацією про рольові (педагогічні) ігри та ситуаційне навчання.
- ◆ Опрацювання інформації про інновації: сутність, види інновацій у дошкільній освіті.
- ◆ Вибір гравців.
- ◆ Ознайомлення з конкретною інновацією (за жеребкуванням), визначення її змісту, вироблення власного ставлення до окремих аспектів.
- ◆ Підготовка презентаційної візитівки команди (назва, гасло, пісня).
- ◆ Підготовка атрибутів для гри.

Примітка. На підготовчому етапі тьютор (зазвичай методист міського методичного кабінету або інформаційно-методичного центру чи заініціювач або вихователь-методист окремого дошкільного закладу) проводить кілька робочих нарад, на яких учасникам роздають педагогічні “шпаргалки”. Разом обговорюють покрокові дії щодо підготовки та проведення рольової гри, виробляють загальну стратегію розкриття конкретної інновації за певними чинниками відповідно до обраних ролей.

Проведення заходу

- ◆ Вступне слово ведучого. Презентація “Хіт-парад інновацій у закладах дошкільної освіти міста”.
- ◆ Представлення команд (пісня, вірш, сценка тощо).

- ◆ Жеребкування: розподіл ролей (по 8 у кожній команді):
 - I команда — педагог-новатор, майстер, оптиміст, пессиміст, скептик, пропагандист, реаліст-аналітик, консерватор;
 - II команда — творчий вихователь, розчарований вихователь, обдарований вихованець, недолюблений вихованець, прогресивний батько, пересічний батько, практичний психолог-початківець, практичний психолог-професіонал.
- ◆ Виступи команд:
 - 1) презентація теми для обговорення капітаном команди (історія виникнення певної інновації);
 - 2) виступи членів команд відповідно до обраних ролей;
 - 3) висновок капітана команди щодо доцільності чи недоцільності використання інновації;
 - 4) бліц-інтерв'ю з учасниками гри.

Примітка. Під час виступу учасники мають емоційно й обґрунтовано висловити свою позицію, розповісти про особливості та конкретні результати використання інновації. Як аргументи на користь чи проти інновації варто використовувати закони, листи, положення МОНУ, програми, зокрема Положення про здійснення інноваційної діяльності; статті науковців, приклади застосування обраної інновації, досвід українського дошкілля, досвід упровадження інновації в роботу з дітьми безпосередньо членів команд.

Підбиття підсумків

- ◆ Обмін педагогічними кейсами.
- ◆ Рефлексивне коло (обмін учасників враженнями й думками).
- ◆ Спільна пісня “Віват дошкільникам!”.
- ◆ Загальне фото на згадку.

За поданим алгоритмом можна розглянути будь-яку педагогічну інновацію чи актуальну проблему, навіть здійснити ознайомлення зі змістом нормативних документів та освітніх програм.

Нижче представляємо матеріали досвіду проведення новоград-волинськими педагогами рольової гри “Захист інновацій”, під час якої вони презентували чинну парціальну програму з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей 4–6 (7) років “Вчимося жити разом” (автори — Тамара Піроженко та Олена Хартман).

СТЕНОГРАМА ПРЕЗЕНТАЦІЇ ПАРЦІАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

“Вчимося жити разом”

У ФОРМІ РОЛЬОВОЇ ГРИ

 Педагог-новатор (носій інновації). Програма “Вчимося жити разом” робить акцент на поглибленні змісту, форм, методів і прийомів психолого-педагогічної роботи з вихованцями та їхніми батьками. Програму створено для забезпечення переживання малюками позитивних емоцій, розвитку в них комунікативних навичок, а також для формування у батьків уміння правильно оцінювати вчинки своїх дітей і приймати виважені рішення щодо них.

 Песиміст (людина, що склонна в усюому бачити найгірші сторони). Я не вірю в те, що ця програма справді здатна допомогти у вихованні дітей. Треба починати з батьків, без співпраці у вас нічого не вийде. Якщо в батьків зранку на обличчі не сєє усмішка і вони не спроможні передати цей настрій дітям, навряд чи педагогам удасться щось змінити...

 Оптиміст (людина з позитивним світосприйняттям). Ця програма якраз і призначена й для дітей, і для дорослих! Вона розвиває у малюків доброту, виховує толерантність, шанобливе ставлення до людей, сприяє усвідомленню важливості взаємодопомоги, дружби. У парціальній програмі дуже багато цікавих анкет для батьків, ігор, вправ для дітей. Вважаю, варто спробувати. Переконана: у нас все вийде!

 Майстер (професіонал своєї справи). Підтримую колегу! Програма “дає змогу об’єднати дорослих (педагогів, батьків) і дітей на шляху прийняття та взаєморозуміння” (так задекларовано в документі). Чітко, зрозуміло й стисло визначено два напрями, за якими реалізовуватиметься програма: 1) формування у вихованців життєвих навичок, що сприятимуть гармонійній адаптації у суспільстві; 2) надання дітям психологоїчної допомоги та підтримки у закладах освіти.

 Консерватор (прихильник традиційних систем і норм). Навіщо нам нове, коли вже є напрацьована база? Немає нічого кращого за те, що в нас було. Мене особисто все влаштовує у старих програмах. Раніше була одна, типова програма, і вихователі могли легко розібратися в тому, чого та як навчати дітей. Нині голову можна зламати: купа основних програм, безліч парціальних! Коли його все вивчати і впроваджувати?

 Пропагандист (той, хто поширює відомості, факти, чутки, аргументи з метою впливу на суспільну думку на користь певної спільноти справи чи громадської позиції). Вважаю, що розмаїття програм корисне сучасному педагогу! Ми так довго мріяли про свободу вибору, творчості й самостійності! Щодо парціальної програми “Вчимося жити разом”, я переконана: вона актуальна й українська потреба дитячим садкам! У наш час, коли діти бувають імпульсивні, проявляють агресивність, подекуди жорстокість, без неї не обйтися! Матеріал програми і методичний посібник до неї допоможуть зробити наших вихованців емоційно врівноваженими, дружелюбними, відкритими! За систематичного використання описаних у ній методів та прийомів діти і дорослі стануть добрішими, ввічливішими, привітнішими одне до одного не тільки в дошкільному закладі, а й за його межами.

 Реаліст-аналітик (здатний зважити всі “за” і “проти” й зробити належні висновки). Згодна! Ситуація, яка склалася в Україні — “період трансформації суспільства та кризових явищ у різних сферах суспільного буття”, — просто вимагає реальних дій, які сприятимуть “поширенню інформації з актуальних для батьків питань поетапного формування навичок спілкування з дитиною без агресії, зlostі, без конфлікту, за принципом «навчаюся не карати, а домовлятися», а педагогам допоможе “сформувати навички ефективної взаємодії та спілкування з дошкільниками”.

Практична цінність матеріалів комплекту “Вчимося жити разом” — у спрямованості на актуалізацію потенціалу регіональних особливостей суспільного освітнього середовища та кращих традицій родинного виховання, що базується на батьківському досвіді та сучасній інноваційній практиці дошкільної освіти” (рядки зі вступу до програми). Вважаю парціальну програму своєчасним явищем у нашій дошкільній освіті, символічним компасом, що підказує напрям руху для “спрямування зусиль дорослих на усвідомлення того, що життєво компетентна дитина — не лише поінформована, а й обізнана, вміла, гнучка особистість, здатна адекватно діяти, приймати рішення, пристосовуватися, творчо сприймати та змінювати різні обставини життя, визнавати свої

помилки, відстоювати власну гідність, реалізовувати та вдосконалювати свої природні можливості”.

Скептик (той, хто сумнівається у можливості реалізувати певні ідеї). Слухаю вас, шановні колеги, й дивуюся — для чого вам усі ці новітні програми? Хіба у 1980-ті програмові завдання були іншими? Так само закликали виховувати в дітей доброту, повагу, чуйність. “Ті самі штані, тільки назад ґудзиком”, — каже у таких випадках моя бабуся. У наш час майже щороку випускають нові програми, додаючи до “класики” кілька нових елементів...

Педагог-новатор. Принципово не згодна з вами! У парціальній програмі збагачені поняття, пов’язані з категорією “людина”, тобто ті, що наповнюють Я-образ та образ іншої людини; запропоновані змістовні спеціально організовані форми навчальної роботи з дітьми та самодіяльні види ігрової й художньо-продуктивної діяльності дошкільнят; актуалізовано розуміння причин, мотивів, форм і способів спілкування (хто, з ким, для чого, де, у який спосіб може досягти успішної взаємодії). У старих програмах навіть слів таких не зустрінете!

Консерватор. Для чого бідному вихователеві знову стільки незрозумілих термінів? Як їх запам’ятати й осмислити? Як на мене, досить було випустити одну книжечку з дидактичними іграми для дітей або сценаріями заходів для батьків... Тотальна психологізація програмового забезпечення дошкільних закладів просто засмучує. Раніше такого не було... І нічого — стільки поколінь дітей навчили, розвинули, виховали.

Майстер. Навчили... По-перше, нині діти зовсім інші, й до них зі старими мірками краще не підходити. По-друге, життя не стоїть на місці, то чому ж вітчизняні педагоги мають в’іджати у нову добу на старому потязі? А мені дуже імпонують чітко прописані в програмі напрями (“Простір, дружній до дитини”, “Я та інші люди”, “У злагоді та радості творимо добре справи”, “Ми поруч з тобою”) і форми взаємодії з батьками й дітьми. Більшість із них я апробувала на своїх — ПРАЦЮЮТЬ!

Нова роль — новий погляд на проблему.

(Це та наступне фото надані автором)

Автори програми пропонують такі **умови усійного її впровадження**:

- особиста готовність вихователя/психолога розвивати, наслідувати та поширювати ідеї, пов’язані з необхідністю формувати життєві навички у дорослих (батьків) і дітей на засадах гуманності, толерантності, терпимості та поваги до інших людей;
- партнерський формат взаємодії між учасниками освітнього процесу під гаслом “У злагоді та радості творимо добре справи”;
- побудова взаємин з дітьми та батьками відповідно до концептуальних ідей, визначених у проекті “Вчимося жити разом”;
- наявність відповідного навчально-методичного забезпечення;
- логічне місце в сітці занять у віковій групі;
- проведення занять вихователями/психологами, які пройшли підготовку (тренінг) з формування життєвих навичок за програмою “Вчимося жити разом”;
- моніторинг ефективності впровадження парціальної програми (фіксація змін у поведінці/стваленні дорослих і дітей).

Песиміст. Ну і хто такий тренінг уже пройшов? Чи ви їздили у відповідні області для навчання? І де нам узяти оте навчально-методичне забезпечення, якщо фінансів навіть на традиційний розвиток дітей не вистачає? Вважаю, що коли пропонується інновація, під неї має бути й кошторис. А знову на самому ентузіазмі працювати ніяких сил і здоров’я не вистачить!..

Реаліст-аналітик. У разі потреби можна запросити авторів програми для проведення тематичних тренінгів. Ви скажетеся, що грошей обмаль. Я вас заспокою: розгорніть посібник (він, до речі, є в Інтернеті) на сторінці 101 і подаруйте собі задоволення, ознайомившись з матеріалами розвивального тренінгу “Мультибус”. Запевняю: уже після кадру № 24 (між іншим, там їдеться про “Лінощі Й Неохоту”) від вашої байдужості та нехотіння не залишиться й сліду. Навчально-методичне забезпечення, щодо відсутності якого ви, колего, побиваєтесь, можна взяти у цьому ж таки посібнику: це змістовний перелік інтерактивних форм взаємодії батьків, педагогів і психологів; опис ключових понять і особливостей проведення “ціннісного кола”; структура, тематика та розробки комплексних і розвивальних занять; перспективне планування; опис ігор комунікативного спрямування (мені, зокрема, дуже подобаються “Клубочок”, “Інтерв’ю”, “Кухарі”, “Жива картинка”, “Створення дива” тощо); ігор, у які можна грати з молодшими друзями; психологічні етюди та інтерактивно-музичні вправи; методичний супровід спостережень за грою дітей тощо. Тільки бери й використовуй!

Скептик. Парціальна програма “Вчимося жити разом”, безперечно, має низку переваг. Але чи “тяgne” вона на інновацію? Наприклад, знову пропонується виховувати ввічливість на спеціальних заняттях (“Ввічливі слова творять дива” або “Слова ввічливі та чемні — і дорослим, і малим дуже приємні”), а я, наприклад, вважаю, що означену чесноту слід систематично плекати в щоденному житті. Чітко розписані життєві правила, які відповідають вимогам сьогодення (“Іди до людей з добром: добро породжує добро, а зло — зло”, “Спробуй розповісти про свої переживання близькій людині, тварині, улюблений іграшці”,

“Перемикай свою увагу з труднощів на красу природи, відпочинок, приємне спілкування” тощо). Водночас у цьому переліку знову трапляються “неправильні” формулювання, бо ж знаємо, що частки “не” мозок не чує: “Не бійся помилитися, не докоряй собі за недоліки: вони — крок до перемоги”; “Не заздри успіхам інших”, “Не зосереджуйся на поганому”. Хід занять, хоч і в контексті нового забарвлення, нагадує мені традиційний: той самий монолог вихователя, та сама і позиція керівника (диригента) діями дітей. А де ж евристичні запитання? Спільні проекти, у яких ініціатива належить дітям? Усі ті речі, про які повсякчас торочать науковці? Підсумовую: програму і посібник може використовувати тільки творчий вихователь, який уміє коригувати й адаптувати інформацію “під себе”.

Пропагандист. Будь-яку програму слід пропускати “крізь себе”. Саме “Вчимося жити разом” не потребує особливих інтелектуальних і психологічних ресурсів: вона — адекватна. Зрозуміла. Насичена й наповнена всім тим, що допоможе дітям навчитися стримувати негативні емоції, правильно оцінювати власні вчинки, проявляти любов до батьків, близьких людей, оточення, уникати конфліктів, розвивати здатність співпереживати й співчувати іншим, готовність допомагати батькам та іншим членам родини. Програма саме такої спрямованості має з’явитися в наших дошкільних закладах, стати настільною книгою та керівництвом до дій!

Оптиміст. Люди, схаменіться! Вам аби тільки критикувати нове. Є якісний продукт, у якому багато цікавого, корисного, розумного й слушного. Беріть і втілюйте. І тільки застосувавши на практиці рекомендації програми кілька десятків, а то й сотні разів, ви зможете об’єктивно і справедливо оцінити внесок науковців. Отже, шановні, до праці!

Безперечними є розвивальні й виховні можливості рольової гри у професійному навчанні педагогів. Перефразовуючи головний рефрен парціальної програми “Вчимося жити разом”, можна сказати так: рольові ігри забезпечують найважливіший результат діяльності спілкування — *взаємопозуміння*.

А ще, користуючись нагодою, висловлюю щиру подяку всім, хто причетний до створення програмного забезпечення діяльності дошкільного закладу. ■

Осмислити нову освітню програму допомагає рольова гра